

Μακεδονικά

Τόμ. 2

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

1941-1952

ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ.
1953

Ίω. Κ. Βασδραβέλλη, Ιστορικά Αρχεία
Μακεδονίας. Α'. Αρχείον Θεσσαλονίκης
(1695-1912). [Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών.
Μακεδονική Βιβλιοθήκη αρ. 13]. Θεσσαλονίκη,
1951. σ. κβ' + 576.

Γ. Τ. Κόλιας

doi: [10.12681/makedonika.9336](https://doi.org/10.12681/makedonika.9336)

Copyright © 2016, Γ. Τ. Κόλιας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κόλιας Γ. Τ. (2017). Ίω. Κ. Βασδραβέλλη, Ιστορικά Αρχεία Μακεδονίας. Α'. Αρχείον Θεσσαλονίκης (1695-1912). [Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών. Μακεδονική Βιβλιοθήκη αρ. 13]. Θεσσαλονίκη, 1951. σ. κβ' + 576. *Μακεδονικά*, 2, 795-797. <https://doi.org/10.12681/makedonika.9336>

περὶ τῆς δράσεως τῶν ἀρματολῶν τῆς Ναούσης, περὶ τῆς δράσεως τῶν ἀρματολῶν τῆς δυτικῆς Μακεδονίας, περὶ τῶν κλεφτῶν καὶ ἀρματολῶν τοῦ Ὀλύμπου, περὶ Νικοτσάρα καὶ περὶ Λαζέων. Τὸ δεύτερον μέρος (σ. 49 - 112) περιλαμβάνει ἐν μεταφράσει 50 ἔγγραφα ἐκ τῶν Ἀρχείων Βεροίας καὶ Θεσσαλονίκης, τὸ πρῶτον ἐνταῦθα δημοσιευόμενα καὶ σχετικὰ πρὸς τὸ θέμα.

Τὰ ἔξιστορούμενα εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐργασίας τοῦ κ. Ἰω. Βασδραβέλλη, παρ' ὅλα ὅσα ἔχει νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὸ ὕφος, ὡς καὶ ἡ προσεκτικὴ μελέτη τῶν ἐν Παραρτήματι δημοσιευόμενων ἐγγράφων, μᾶς θέτουν βεβαίως ἐνώπιον τοῦ ζητήματος τοῦ ἀρματολισμοῦ καὶ τῶν κλεφτῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τῆς στενοτέρας ἑλληνικῆς πλευρᾶς, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον ἐνὸς ἄλλου ζητήματος γενικωτέρου, ἀνήκοντος εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἱστορίαν τῆς ὀθωμανικῆς αυτοκρατορίας καὶ τὸ ὁποῖον δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ζήτημα ἀσφαλείας τῆς ὑπαίθρου καὶ εἰδικώτερον τῶν διὰ μέσου ὄρεινῶν περιοχῶν διηκουσῶν ὁδῶν. Ἄξιον ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ὁ σουλτάνος ἐνεπιστεύετο τὴν ἀσφάλειαν ἐπιχειρῶν σημείων τῆς ὑπαίθρου εἰς χεῖρας τόσον Ἑλλήνων ὅσον καὶ Ἀλβανῶν, οἱ ὁποῖοι, ὁσάκις ἐδημιουργοῦν ζητήματα εἴτε ἐναντι τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς εἴτε τῶν ὑπηκόων, ἀπεδιώκοντο ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν καὶ ἡ φύλαξις τῶν κλεισουργῶν ἀνετίθετο τότε εἰς Ὀθωμανοὺς, οἱ ὁποῖοι ἐξελέγοντο καὶ ἐμισθοτροφοδοτοῦντο ἀπὸ τοὺς κατοικοὺς τῆς περιοχῆς, καθισταμένους συνάμα καὶ ἀλληλεγγύως ὑπευθύνους διὰ κάθε παρεκτροπὴν τῶν φυλάκων τῶν δερβενίων. Τὰ δημοσιευόμενα ὑπὸ τοῦ κ. Βασδραβέλλη ἔγγραφα μεταβάλλουν τὴν μορφήν τοῦ ζητήματος τῶν ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν, ὡς τοῦτο γνωρίζομεν μέχρι σήμερον. Τοποθετοῦν αὐτὸ ἐπὶ πολὺ εὐρυτέρας βάσεως τῆς καθ' ὅλου ἐσωτερικῆς ἀνὰ τὴν ὑπαίθρον ἀσφαλείας τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Μᾶς ὁδηγοῦν πρὸς τὴν διαπίστωσιν τῆς ἀνάγκης ὅπως καὶ ὁ ἀρματολισμὸς ἐν Ἑλλάδι μελετηθῇ ἀπὸ τῆς ὡς ἄνω εὐρυτέρας ἀπόψεως, ἡ δὲ κατὰ ἓνα τρόπον συσχετίσις πρὸς τὸ σύστημα ἀσφαλείας τῶν κλεισουργῶν εἰς τὸ Βυζάντιον θὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν καλυτέραν κατανόησιν τοῦ θέματος. Διὰ νὰ γίνῃ δὲ τοῦτο, δεόν ἐν τῷ μεταξὺ νὰ δημοσιευθοῦν καὶ ἄλλα παρομοίου περιεχομένου ἔγγραφα, ἀναφερόμενα εἰς ζητήματα ἀσφαλείας ἄλλων περιοχῶν, ἐθνογραφικῶς μὴ ἑλληνικῶν. Διὰ τοὺς ὡς ἄνω λόγους μὲ ὄλας τὰς ἐπὶ ὄρισμένων σημείων ἐπιφυλάξεις μας κρίνομεν τὴν ἐργασίαν τοῦ κ. Βασδραβέλλη καὶ ἰδίᾳ τὸ παράρτημα ὡς ἄξια ἰδιαιτέρας προσοχῆς.

Γ. Τ. ΚΟΛΙΑΣ

Ἰω. Κ. Βασδραβέλλη, 'Ιστορικά Ἀρχεῖα Μακεδονίας. Α'. Ἀρχεῖον Θεσσαλονίκης (1695 - 1912). [Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη ἀρ. 13]. Θεσσαλονίκη, 1951. σ. κβ' + 576.

Μετὰ σύντομα προλεγόμενα τοῦ ἐπιμεληθέντος τὴν δημοσίευσιν, ὅπου ἐκτίθεται τὸ ἱστορικὸν τῆς ἀνακαλύψεως, τῆς μεταφράσεως καὶ τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἐγγράφων τῶν Ἀρχείου Θεσσαλονίκης, ἀκολουθεῖ εὐρετήριο (ια' - κβ') κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν μὲ βραχεῖαν περίληψιν τοῦ περιεχομένου ἑνὸς ἑκάστου ἐγγράφου. Ἐν συνεχείᾳ παρατίθενται (σ. 1 - 509) ἐν μεταφράσει αὐτούσια 424 ἔγγραφα, ἀνήκοντα εἰς τὴν περίοδον 1695 - 1835. Τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ ὀγκώδους πράγματι τόμου ἀκολουθεῖ παράρτημα (σ. 511 - 564), εἰς τὸ ὁποῖον περιλαμβάνονται περιλήψεις ἐγγράφων τοῦ Ἀρχείου Θεσσαλονίκης, ἀνηκόντων εἰς τὰ ἔτη 1830 - 1912. Δὲν λείπει βεβαίως καὶ ὁ τόσον ἀπαραίτητος εἰς παρόμοια δημοσιεύματα πίναξ κυρίων ὀνομάτων, ὁ ὁποῖος ὅμως, ἄς λεχθῆ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, εἶναι λίαν ἑλλιπής.

Ἡ ἀνακάλυψις τῶν ἐγγράφων καὶ ἡ ἐπιστασία τῆς ἐκδόσεως ἀνήκει εἰς τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν ἀγάπην διὰ τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ ἰδιαίτερος τῆς Μακεδονίας τοῦ κ. Ἰ. Βασδραβέλλη. Ἡ μετάφρασις ὅμως τούτων εἶναι ἔργον τῶν μεταφραστῶν τοῦ Ἀρχείου Θεσσαλονίκης Λ. Μαμζορίδου καὶ Θ. Συμεωνίδου. Ἄξιοι πολλοῦ ἐπαίνου εἶναι οἱ ἀνωτέρω, πάσης δὲ τιμῆς οἱ ἰθύνοντες τὰ τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, διότι προσέφερον εἰς τοὺς φιλόστοργας πολυτιμότερον ὑλικὸν διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἱστορίας τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας. Ὁ παρῶν ὀγκώδης τόμος προστίθεται πλουσιώτατος εἰς εἰδήσεις εἰς τὴν σειρὰν ἱστορημάτων ἀνδρῶν τῆς Ἐπαναστάσεως, ὡς ὁ Ἀθανάσιος Κομνηνὸς Ὑψηλάντης, ὁ Φωτᾶκος, ὁ Μακρυγιάννης, ὁ Κασομοῦλης κ.α., ὡς καὶ δημοσιευμένων ἀρχείων ἄλλων περιοχῶν, ὡς Χίου, Ὑδρας κ.τ.λ. Ἰδιάζον γνώρισμα τῆς νέας ἱστορικῆς πηγῆς εἶναι ἡ εὐρύτης τῶν παρεχομένων εἰδήσεων. Τοῦτο βεβαίως ὀφείλεται εἰς τὴν σημαίνουσαν ἔναντι ἄλλων τόπων θέσιν τῆς Θεσσαλονίκης τόσον ἀπὸ ἀπόψεως γεωγραφικῆς, ὅσον καὶ ἀπὸ διοικητικῆς. Ἡ σημασία τοῦ τόμου προβάλλει σαφῆς ἀκόμη καὶ ἀπὸ ἀπλῆν ἀνάγνωσιν τοῦ «Εὐρετηρίου τοῦ περιεχομένου τῶν ἐγγράφων». Παρέχονται εἰδήσεις, διαφωτίζουσαι τὰς συνθήκας, αἱ ὁποῖαι ἐκράτουν ὄχι μόνον εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλην τὴν Βαλκανικὴν. Δὲν διαφωτίζονται ὀλιγώτερον αἱ σχέσεις Ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ Ὀθωμανικοῦ κράτους, Ἑλλήνων καὶ Ὀθωμανῶν, Ἑλλήνων καὶ Ἑβραίων, ξένων ὑπηκόων καὶ τουρκοῦ κράτους, τοῦ αὐτοῦ καὶ ξένων δυνάμεων, Ὀρθοδόξου ἐκκλησίας καὶ ξένης προπαγάνδας, ὑποδούλων Ἑλλήνων καὶ Ρώσων, τῶν αὐτῶν καὶ Ἑνετῶν. Δὲν εἶναι δὲ τέλος μικρὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς γεγονότα τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ Στερεὰν Ἑλλάδα. Ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν δημοσιευμένων ἐγγράφων κλείει καὶ ὀρθῶς μὲ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 424 ἐγγράφου περὶ διορισμοῦ Ἑλλήνος προξένου ἐν Θεσσαλονικῇ (1835). Ἠρchiζε πλέον νέα ἐποχὴ διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, ὑπόδουλον καὶ μῆ.

Τὴν ἐξαρθεῖσαν ἀξίαν τοῦ τόμου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μειώσουν ὀρισμένα μειονεκτήματα. Μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἀναφέρωμεν, διὰ νὰ ληφθοῦν ἐνδεχομένως ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν δημοσίευσιν καὶ ἄλλων ἀρχαιακῶν πηγῶν ἐκ τῆς Βορείου Ἑλλάδος. Ὡς μὴ γνῶσται τῆς τουρκικῆς δὲν δυνάμεθα βεβαίως ν' ἀποφανθῶμεν περὶ τῆς ἐπιτυχοῦς ἢ μὴ ἀποδόσεως ὑπὸ τῶν μεταφραστῶν τοῦ τουρκικοῦ κειμένου· οὐχ ἦττον ὅμως ἔχοντες ὑπ' ὄψιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γεγραμμένα διοικητικὰ ἢ καὶ ἀκόμη ἱστορικὰ κείμενα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας παρατηροῦμεν ὅτι κατὰ τὴν μετάφρασιν ἐπεκράτησε πνεῦμα νεωτεριστικόν, τὸ ὁποῖον ὅμως διασπᾷ τὴν ἐσωτερικὴν ἐνότητα, ἢ ὁποία ὑπάρχει μετὰ τῶν ἀνὰ χεῖρας κειμένων τοῦ Ἀρχαίου Θεσσαλονίκης καὶ τῶν ἀπ' εὐθείας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας εἰς τὴν ἑλληνικὴν γραφέντων. Ὅροι τῆς διοικητικῆς γλώσσης θὰ ἔπρεπε, νομίζομεν, νὰ μείνουν ὡς ἔχουν εἰς τὸ τουρκικὸν κείμενον μὲ προσθήκην ἀπλῶς ἐντὸς παρενθέσεως τοῦ συγχρόνου μας ἀντιστοίχου ἑλληνικοῦ ὄρου. Οἱ ὄροι *μουχαφῆζ, μπουμπασῆρ, καπουντάν, καπουντάνι, δεριᾶ, λεβέντ* κ.ἄ. ἀπαντοῦν συχνότατα εἰς τὰ ἀνωτέρω ἑλληνικὰ κείμενα ὡς *μουχαφίτζης, μπουμπασίρης, καπουδάν, καπουδάν πασᾶς, λεβέντης*. Σύγχυσιν δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ ἢ ἀπόδοσις τῆς λ. *ναχιέ* διὰ τῆς λ. *δημος*. Ἐπίσης νομίζομεν ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποφευχθῇ ἢ μετάφρασις τῶν ὀνομάτων πόλεων καὶ περιοχῶν διὰ τῶν σημερινῶν, οἷον *Στερεᾶ Ἑλλάς, Ἀγρίνιον, Λαμία, Αἰγαῖον, Εὐβοία, Τρίπολις* κ.ἄ. Ἀσφαλῶς θὰ πρόκειται περὶ τοῦ κατὰ *Λεβαδείας* (;), *Βραχωρίου* ἢ *Κάρλελι, Ζητωνίου, Ἀσπρης Θαλάσσης, Ἐγρίπου* ἢ *Νεγρεπόντε, Τρομπολιτζᾶς*. Θὰ κλείσωμεν τὰς ὀλίγας αὐτὰς παρατηρήσεις μὲ τὴν διαπίστωσιν, ὅτι ὑπάρχουν περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἢ παρεχομένη περίληψις εἰς τὸ Εὐρετήριο τοῦ περιεχομένου τῶν ἐγγράφων δὲν ἀνταποκρίνεται ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει πρὸς τὰ πράγματα. Πβλ. ἐγγρ. 31 σ. 39, Παράρτημα 13. Κ. 237, 17 σ. 542. Σφάλματα, ὡς τὰ ἀνωτέρω, θὰ εἶναι ἀναπόφευκτα, μέχρις ὅτου ἡ ἑλληνικὴ ἱστορικὴ ἐπιστήμη ἀποκτήσῃ τοὺς τουρκομαθεῖς ἱστοριοδίφας της.

Παρ' ὅλας ὅμως τὰς ἀνω ἀτελείας ἢ ἀξία τοῦ ἐκδοθέντος ἀρχαιακοῦ ὑλικοῦ παραμένει ἐξόχως μεγάλη. Δίκαιος ὅθεν, ἐπαναλαμβάνομεν, ἔπαινος ἀνήκει εἰς τὸνσχόντα τὴν πρωτοβουλίαν καὶ ἐπιστατήσαντα εἰς τὴν ἔκδοσιν κ. Ἰω. Βασδραβέλλην, ἐθνικὴ δὲ εὐγνωμοσύνη εἰς τὴν Ἐταιρείαν Μακεδονικῶν Σπουδῶν, διότι περιέλαβε ταύτην εἰς τὴν σειρὰν τῶν δημοσιευμάτων της.

Γ. Τ. ΚΟΛΙΑΣ

Κ. Δ. Ρακτιβάν, "Εγγραφα καὶ σημειώσεις ἐκ τῆς πρώτης Ἑλληνικῆς διοικίσεως τῆς Μακεδονίας (1912 - 1913). Ἐπιμελεῖα Ἰ. Θ. Δημαρᾶ. [Ἐται-